

*„Kto będzie kochał serdecznie swój zakątek,
ten ojczyznę całą również będzie miłował” -
Adam Chętnik”*

*- inwentaryzacja spichlerzyków drewnianych
na terenie gmin: Łapy i Sokoły*

Zrealizowano przy wsparciu finansowym
Urzędu Marszałkowskiego
Województwa Podlaskiego w Białymstoku

Projekt zrealizowany przez Fundację Aktywizacja w Łapach został sfinansowany przez Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, przy wsparciu Gminy Sokoły, należącej do powiatu wysokomazowieckiego.

Spichlerz - u możliwych, najczęściej murowany, nazywany był lamusem. W badanych gminach zachował się tego typu tylko spichlerz plebański w Sokołach, zbudowany w 1830 roku. W gospodarstwach drobnoszlacheckich oraz włościańskich występowały spichlerzyki drewniane. Jedynie w Waniewie istnieje spichlerz o konstrukcji łączonej- drewniano-ceglanej.

Zinventaryzowane drewniane spichlerzyki pochodzą głównie z okresu po 1945 roku. Najstarszy powstał ok. 1915 roku, zaś najmłodszy w II połowie XX wieku. Posiadają konstrukcję zrębową, w której ściany składają się z kolejnych warstw ułożonych na sobie belek. Najniższa, zwana podwaliną, spoczywa na dużych kamieniach narożnych, pomiędzy którymi, jako wypełnienie są układane mniejsze. Pierwotnie podwaliny były ustawione dość wysoko, co miało zabezpieczać przed wilgocią. Taki spichlerz jest w Kowalewszczyźnie, w siedlisku o dość dużym kącie nachylenia gruntu. W dwóch gospodarstwach, obecnie wolnostojące spichlerzyki, znajdowały się wcześniej bezpośrednio w stodółach. W dwóch kolejnych powstały z materiału pochodzącego z rozbiórki stodół. Przed wejściem w wielu spichlerzykach są umieszczone - jeden lub dwa szerokie i płaskie kamienie polne. Właściciele informowali, że są to kamienie z rozebranych domostw. Dach od strony czołowej jest najczęściej wysunięty przed ścianę i drzwi wejściowe, tworząc rodzaj okapu. Najczęściej do budowy wykorzystano drewno sosnowe. Sporadycznie, jako surowiec na podwaliny służy dębina. Do zabudowy części szczytowych stryszków, poza drewnem sosnowym, jest użyte nietrwale drewno topolowe. Sosnę uznawano za dobry materiał budowlany, gdy osiągała wiek nie mniej niż siedemdziesiąt- osiemdziesiąt lat. Na taki właśnie wiek, oceniając grubość tzw. dylów, można określić wykorzystany materiał sosnowy. W kilku przypadkach właściciele znali pochodzenie drewna: własne lasy prywatne, drewno z dóbr pietkowskich, Rusi Starej, a nawet okolic Knyszyna. Starsi gospodarze wykazują wiedzę, że ważna jest gęstość ułożenia słoików w drewnie. Im ściślej obok siebie położone, tym drewno było lepszym surowcem budowlanym. Warto dodać, że zdecydowana większość zbadanych obiektów jest orientowana równoleżnikowo. Załedwie kilka ma dokładnie położenie południkowe. Najczęściej są to obiekty jednokomorowe, chociaż zdarzają się takie, w których są zabudowane przedsionki. Drzwi mają prostą konstrukcję złożoną z trzech-czterech pionowo przybitych desek do dwóch poprzecznych spongów. Zamykane na zamek zapadkowy. W kilku spichlerzykach są wykorzystane zamki i klamki z drzwi rozebranych domostw. Są także solidne lub nawet nietypowe zamknięcia, utrudniające potencjalnym złodziejom dostanie się do spichlerza. Do najbardziej skomplikowanych należy zaliczyć te z Łupiance Starej oraz znajdujące się w Perkach Lachach. W żadnym z obiektów nie ma dachu pokrytego strzechą słomianą, ale jest wiedza, że pierwotnie był użyty taki materiał. Dominuje eternit i cementowa dachówka. Właściciele jedynego spichlerzyka pokrytego blachą potrafili podać dokładną datę.

1. Realizacja projektu: Na terenie gminy Łapy zostały spenetrowane wszystkie 23 wsie. Nie ma możliwości pełnej inwentaryzacji, gdyż wejście na teren posesji wymaga zgody właścicieli, często są nieobecni w gospodarstwie lub przebywają poza granicami kraju. Spichlerzyki nieraz są ukryte wśród zabudowań gospodarczych. W dodatku w wielu miejscach posesje od strony drogi są obsadzone tujami. Dlatego wyniki prac nie są kompletne.

2. Informacja na temat ilości spenetrowanych sołectw oraz stwierdzonych spichlerzyków.

Gmina Łapy. W trakcie realizacji projektu dotarłem do wszystkich sołectw znajdujących się na terenie tej gminy. Stwierdziłem następującą ilość znajdujących się tam spichlerzy: Daniłowo Duże -

1, Daniłowo Małe - 0, Gąsówka-Oleksin - 3, Gąsówka-Osse -1, Gąsówka-Skwarki - 0, Gąsówka-Somachy- 0, Gąsówka Stara- 0, Łapy-Dębowina - 0, Łapy-Kołpaki - 0, Łapy-Korczaki - 0, Łapy-Lynki - 0, Łapy-Pluśniaki - 1, Łapy-Szołajdy - 0, Łupianka Nowa - 0, Łupianka Stara - 4, Płonka Kościelna - 2, Płonka-Kozły - 1, Płonka-Matyski - 0, Płonka-Strumianka - 3, Roszki-Włodki - 0, Roszki-Wodźki - 0, Uhowo (sołectwa: Uhowo I i Uhowo II) - 1, Wólka Waniewska - 0.

W gminie Sokoły dokonano inwentaryzacji w 27 sołectwach: Bruszewo - 4, Bruszewo-Borkowizna - 0, Bujny, Chomice - 2, Czajki, Drągi, Dworaki-Pikaty - 3, Dworaki-Staški - 3, Idźki Młynowskie, Idźki Średnie, Idźki-Wykno, Jabłonowo-Kąty- 0, Jabłonowo-Wypychy - 0, Jamiołki-Godzieby - 2, Jamiołki-Kowale - 0, Jamiołki-Piotrowięta - 10, Jamiołki-Świetliki - 0, Jeńki - 2, Kowalewszczyzna - 2, Kowalewszczyzna-Folwark - 4, Kruszewo-Brodowo - 0, Kruszewo-Głaby - 0, Kruszewo-Wypychy - 0, Krzyżewo - 3, Mojsiki - 0, Noski Śnietne, Perki-Bujenki - 0, Perki-Franki - 0, Perki-Karpie - 3, Perki-Lachy - 3, Perki-Mazowsze - 2, Perki Wypychy - 3, Pęzy, Porośl-Kije, Nowe Racibory, Stare Racibory, Roszki-Chrzczone, Roszki-Leśne, Roszki-Sączki, Roszki-Ziemaki - 1, Rzące, Sokoły, Truskolasy-Lachy, Truskolasy-Niwisko, Truskolasy-Olszyna, Stare Truskolasy, Truskolasy-Wola, Waniewo- 9.

Łącznie w trakcie realizacji projektu dotarłem do 50 wsi. Zdecydowanie więcej zachowało się spichlerzyków w gminie Sokoły. W większości właściciele są skłonni zachować obiekty, lecz rzadko planują ich remont. Posiadają wiedzę na temat datowania budowy spichlerzyków oraz potrafią nazwać znajdujące się tam sprzęty. Należy zwrócić uwagę na podobieństwa w technice budowy oraz kubaturze opisywanych obiektów. Ich powierzchnia nie jest zależna od wielkości gospodarstwa. Zdaniem kilku gospodarzy ich zbliżona wielkość wynikała z techniki budowy, polegającej na wykorzystywaniu jednolitych bali, łączonych na tzw. jaskółkę. Zachowane sprzęty poddają się działaniu czasu, lecz nie są niszczone przez właścicieli. Są zdecydowani je zachować. Pojawiają się trendy do ich eksponowania.

Marian Olechnowicz

Realizatorzy projektu dziękują właścicielom inwentaryzowanych spichlerzyków za życzliwość i chęć współpracy. Podczas naszych wizyt w gospodarstwach wskazywali inne obiekty warte dokumentacji ikonograficznej oraz szczegółowego opisu: ponad stuletnie budynki gospodarcze wykonane tradycyjną techniką oraz pokryte strzechą, domostwa oraz ich wyposażenie, a nawet sprzęty znajdujące się na strychach.

Należy zwrócić uwagę, że szczególnie starsi właściciele badanych spichlerzyków nie tylko z chęcią udostępniają obiekty, ale także dzielą się wiedzą rolniczą. Można to wykorzystać w promowaniu walorów turystycznych badanych gmin, a także projektach edukacyjnych skierowanych do młodzieży.

Dziękujemy także władzom gminy Sokoły, dyrekcji GOK w Sokołach oraz pracownikom Domu Kultury w Łapach za wsparcie inicjatywy dokumentacji spichlerzyków oraz promocję projektu.

Anna Łapińska-Pękała

Fundacja Aktywizacja